

УДК 332.3(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231913>

Стратегічне управління земельними ресурсами в умовах війни та повоєнного відновлення аграрного сектора України

Грабчук Інна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету, Бульвар Старий 7, м. Житомир, 10008, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5548-6034>

Бугайчук Віта

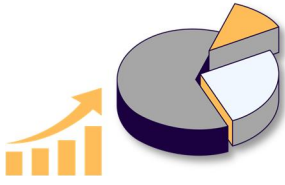
кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету, Бульвар Старий 7, м. Житомир, 10008, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7282-1794>

Ткачук Василь

доктор економічних наук, професор кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету, Бульвар Старий 7, м. Житомир, 10008, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5268-9175>

Тимчак Віра

кандидат економічних наук, асистент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58012, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0194-1158>

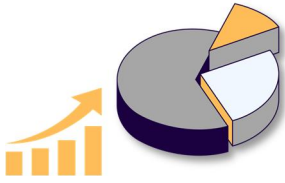

Прийнято: 02.11.2024 | Опубліковано: 21.11.2024

Анотація. Стратегічне управління земельним фондом є ключовим фактором забезпечення стійкого економічного розвитку країни, збереження природного середовища та задоволення потреб суспільства сільськогосподарською продукцією. Метою проведеного дослідження є обґрунтування напрямів стратегічного управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки України в умовах війни та повоєнного відновлення задля розвитку і забезпечення стійкості економічного зростання держави.

Для досягнення мети дослідження було використано наступні методи: узагальнення (для виявлення економічної сутності стратегічне управління земельними ресурсами у період війни та повоєнний період відбудови аграрного сектора економіки); систематизації (для аналізу структури економічних факторів, що впливають на стратегічне управління земельних відносин та високотехнологічного землекористування), логічний та графічний (для наочного представлення наукового матеріалу щодо вдосконалення управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки України у довгостроковій перспективі).

Встановлено, що стратегічне управління земельними ресурсами в умовах війни та повоєнного відновлення в Україні шляхом запровадження сучасних технологій є ключовим для забезпечення сталого та конкурентоспроможного розвитку аграрного сектора економіки. Використання інноваційних ресурсозберігаючих технологій і техніки, підвищення ефективності використання ресурсів і поліпшення якості ґрунтів сприятимуть збереженню земельного потенціалу країни та гарантуванню її продовольчої безпеки. Обґрунтовано, що фундаментальним підґрунтям підвищення ефективності управлінської діяльності керівників та фахівців у сільськогосподарському виробництві є впровадження інноваційних підходів до високотехнологічного або точного землеробства, яке стає дедалі популярнішим у провідних аграрних країнах світу. Точне землеробство передбачає управління урожайністю з

урахуванням локальних змін у навколишньому середовищі на окремих ділянках поля. За економічних та екологічних підходів, означає раціональне використання земельних ресурсів на рівні кожного квадратного метра ріллі, де вирощуються культури. Основною стратегічного управління земельними ресурсами є максимізація прибутку через оптимізацію виробничих процесів у сільському господарстві, забезпечуючи економію та збереження як земельних, так і інших ресурсів, що, у свою чергу, сприяє виробництву якісної продукції та захисту навколишнього середовища.

Ключові слова: стратегічне управління, земельні ресурси, сільськогосподарське виробництво, аграрний сектор економіки, точне землеробство, військова агресія, повоєнна відбудова.

Strategic management of land resources in the conditions of war and post-war recovery of the agricultural sector of Ukraine

Grabchuk Inna

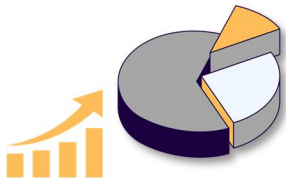
PhD in Economics, Assoc. Prof., Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism Polissia National University, blvd. Staryi 7, . Zhytomyr, 10008, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5548-6034>

Bugaychuk Vita

PhD in Economics, Assoc. Prof., Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism Polissia National University, blvd. Staryi 7, . Zhytomyr, 10008, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7282-1794>

Tkachuk Vasyl

doctor of economic sciences, professor of the department of economics, entrepreneurship and tourism Polissia National University, blvd. Staryi 7, . Zhytomyr, 10008, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5268-9175>

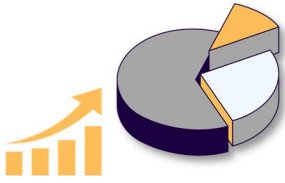
Tymchak Vira

Assistant Professor, Department of Economic Theory, Management and Administration Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovych, Kotsiubynskoho St. 2, Chernivtsi, 58012, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0194-1158>

Abstract. Strategic management of the land fund is a key factor in ensuring sustainable economic development of the country, preserving the natural environment and meeting the needs of society with agricultural products. The purpose of the study is to substantiate the directions of strategic management of land resources of the agrarian sector of the economy of Ukraine in conditions of war and post-war reconstruction in order to develop and ensure the sustainability of the economic growth of the state.

To achieve the goal of the study, the following methods were used: generalization (to identify the economic essence of strategic management of land resources during the war and the post-war period of reconstruction of the agrarian sector of the economy); systematization (to analyze the structure of economic factors that affect the strategic management of land relations and high-tech land use), logical and graphical (to clearly present scientific material on improving the management of land resources of the agrarian sector of the economy of Ukraine in the long term).

It was established that strategic management of land resources in conditions of war and post-war reconstruction in Ukraine through the introduction of modern technologies is key to ensuring sustainable and competitive development of the agrarian sector of the economy. The use of innovative resource-saving technologies and equipment, increasing the efficiency of resource use and improving soil quality will contribute to the preservation of the country's land potential and ensuring its food security. It is substantiated that the fundamental basis for increasing the efficiency of managerial activities of managers and specialists in agricultural production is the implementation of innovative approaches to high-tech or precision agriculture, which

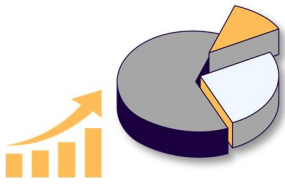

is becoming increasingly popular in the leading agrarian countries of the world. Precision agriculture involves managing yields taking into account local changes in the environment in individual sections of the field. In economic and environmental approaches, it means the rational use of land resources at the level of each square meter of arable land where crops are grown. The main strategic management of land resources is to maximize profits through the optimization of production processes in agriculture, ensuring savings and conservation of both land and other resources, which, in turn, contributes to the production of quality products and environmental protection.

Keywords: strategic management, land resources, agricultural production, agrarian sector of the economy, precision agriculture, military aggression, post-war reconstruction.

Постановка проблеми. Стратегічне управління земельним фондом є ключовим фактором забезпечення стійкого економічного розвитку країни, збереження природного середовища та задоволення потреб суспільства сільськогосподарською продукцією. Втім, сучасні технології управління земельними ресурсами сільськогосподарського призначення, які успішно застосовуються у розвинених країнах світу, ще не отримали належного розвитку в аграрному секторі України. Водночас, за результатами військової окупації територій України російським агресором та веденням активних бойових дій, значна частина українських земель є недоступними і забрудненими, що унеможливорює ведення сільськогосподарської діяльності на тривалий період.

Згідно до результатів дослідження, яке проведеного Світовим Банком, Урядом України, Європейською Комісією та ООН, від повномасштабного вторгнення росії до України, з 2022 року до найбільш постраждалих території слід віднести території Луганської (100%), Херсонської (95%), Чернігівської (80%), Запорізької (74%), Сумської (70%) та Донецької (64%) областей. У цілому, частка площі території України постраждалої від окупації, мінування та ведення бойових дій у її загальній площі країни становить 31,74% [1].

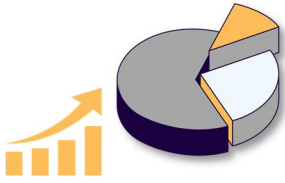

З 2023 року вдалося започаткувати відновлювальний тренд в аграрному секторі економіки України, спонукальними мотивами стали: попит на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку, зокрема для потреб ЗСУ; відновлення інфраструктури агровиробництва країни; релокація сільськогосподарського виробництва задля збереження можливостей їх функціонування, лібералізації зовнішньої торгівлі та диверсифікації експортних шляхів української сільськогосподарської продукції на світові ринки.

За таких умов основою розвитку аграрного сектора економіки і досі залишаються земельні ресурси та науково-технологічний потенціал їх раціонального використання. Завданням стратегічного управління земельними ресурсами має стати базис розвитку сільськогосподарського виробництва на сучасних технологіях землеробства, здатних забезпечити збільшення виробництва сільськогосподарської продукції з пріоритетним розвитком переробних вітчизняних підприємств та впровадженням у процеси створення і розподілу сільськогосподарської продукції опираючись на передові рішення європейської політики, яка акцентує увагу на підвищенні конкурентоспроможності, зниженні енергоефективності, принципах сталого розвитку, циркулярної економіки, ресурсоефективного та екологічно чистого виробництва тощо.

За таких умов виникає необхідність обґрунтування концептуальних та прикладних компонентів забезпечення стійкого управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки України в умовах війни та повоєнного відновлення, враховуючи актуальні виклики та можливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стратегічне управління земельними ресурсами завжди залишалося головним об'єктом наукових і практичних досліджень у площині розвитку аграрного бізнесу. В умовах військових дій на території України управління земельними ресурсами задля забезпечення населення країни продуктами харчування привернуло увагу

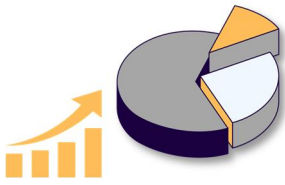

значної кількості вчених економістів, які досліджували різні аспекти даної проблеми.

Найважливіші виклики в управлінні земельними ресурсами сформувалися у результаті військової агресії росії на території України, що призвело до непридатності у використанні сільськогосподарського виробництва земельних масивів на яких відбулися тяжкі бої. Збитки від забруднення ґрунтів, пожеж, замінування та глибоких вирв та інше, склали 448,9 млрд грн. [2].

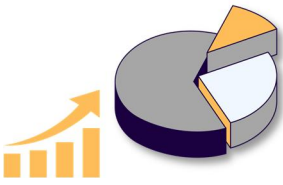
Така ситуація, внесла корективи в Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [3], в яких зазначено, що в умовах війни в Україні виникли проблеми ведення державного земельного кадастру та дотримання принципів сталого землекористування. На час воєнного стану уведені спеціальні правила обігу земель, які спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки в країні та продовження господарського використання сільськогосподарських угідь. Зокрема, передбачено автоматичне продовження договорів оренди сільськогосподарських земель без необхідності укладання додаткових угод між сторонами; спрощену процедуру передачі земель в оренду для товарного сільськогосподарського виробництва терміном до одного року без обов'язкової державної реєстрації речового права; введено заборону проведення аукціонів із продажу сільськогосподарських земель. Втім, проблеми повернення до господарського обігу пошкоджених земель сільськогосподарського призначення залишаються пріоритетними.

У найпоширеніших запитаннях «Чи можна вилікувати ґрунт від війни» [4] обґрунтовано дві ключові методики. За першою методикою обґрунтовано встановлення розміру шкоди, завданої землі та ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій або збройної агресії під час воєнного стану. Документ регламентує порядок обчислення шкоди, завданої землі та ґрунтам через забруднення або засмічення, спричинене не тільки бойовими діями, але й бездіяльністю органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та

фізичних осіб. За методика обстеженню підлягають всі землі України незалежно від їх категорій та форми власності. За другою методикою визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації обґрунтовано процедуру оцінки шкоди та втрат земельного фонду, включаючи пов'язані з ними упущені вигоди. Крім того, зазначено, що збитки власників і землекористувачів земельних ділянок сільськогосподарського призначення визначаються відповідно до «Порядку визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам» та водночас, виникає необхідність обґрунтування механізму компенсації таких втрат.

В аналітичній доповіді «Відшкодування для України: моделі, перспективи, виклики» Городиський М.В., Бема С. Р., Косаревич С. О., Верланова Н. В. та Слюсар А. А. [5] здійснили аналіз основних тенденцій і перспектив створення механізмів компенсації збитків, завданих Україні внаслідок російської агресії та обґрунтували механізм міжнародних ініціатив щодо впровадження компенсаційних інструментів, законодавчі та урядові пропозиції України, а також рішення іноземних держав щодо використання заморожених російських активів для забезпечення компенсацій нанесених втрат. Представлено рекомендації стосовно подальших практичних кроків у напрямку відшкодування воєнних збитків для України з приводу відновлення земельних масивів та повернення їх до сільськогосподарського обороту. Дослідник Мась А. Ю. [6] пропонує здійснити низку заходів для відновлення забруднених територій, зокрема: запровадження моніторингу змін ґрунтового покриву під впливом забруднюючих речовин для визначення пріоритетів відновлення; розробка пілотних проектів, спрямованих на поступову реабілітацію пошкоджених земель; проведення агротехнічної меліорації ґрунтів на придатних ділянках для відновлення їх агрофізичних властивостей; залучення міжнародних організацій для ліквідації наслідків бойових дій та відновлення ґрунтів, придатних до використання; впровадження оптимальних методів обробітку ґрунтів, які

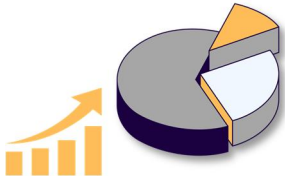

постраждали від військових дій, і створення механізмів відновлення ґрунтового покриву після впливу вибухових речовин та уламків снарядів.

План відновлення України [7] за економічною сутністю є візією відбудови України: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій», який спрямований на прискорення стійкого економічного зростання держави. В рамках плану визначено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів, в тому числі і таких, що стосується управління земельними ресурсами у контексті відновлення, оздоровлення та повернення до використання у сільськогосподарському виробництві. Проте, проблема раціонального використання земельних ресурсів у повоєнний період залишається пріоритетною.

Гулько Л. А [8] підкреслює, що економічні інтереси, зосереджені на споживанні та накопиченні матеріальних і нематеріальних благ, часто ігнорують станом та обмеженістю земельних ресурсів, необхідних для життя людини, що і стає причиною екологічних викликів. У монографії «Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики» під загальною редакцією Третяк А.М. [9] обґрунтовано стратегічні напрямки адміністрування процесів екологізації та капіталізації землекористування, а також інституційне середовище управління земельними ресурсами. На особливостях формування сучасної системи управління земельними ресурсами територіальних громад в умовах децентралізації в Україні зосереджені дослідження Малоока В.А. [10], який відзначав, що управління земельними ресурсами територіальних громад є важливою науково-прикладною проблемою на різних рівнях менеджменту та розвитку України тісно пов'язаною із реформуванням адміністративно-територіального устрою, спрямованого на забезпечення економічної, соціальної та фінансової спроможності кожної адміністративної одиниці, зокрема територіальних громад.

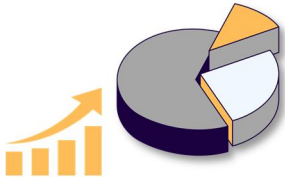
Досліджуючи проблеми ефективності використання та управління земельними ресурсами Кухтін Ю.В. [11] встановив, що в об'єднаних

територіальних громадах Харківської області у процесі децентралізації влади показники використання земельних угідь сільськогосподарського призначення за деякими позиціями погіршилися. Головними причинами такого становища стали – велика територіальна розосередженість, яка вносить додаткові перепони для ефективного управління земельними ресурсами та відсутність організаційно-економічного механізму у сфері їх володіння, розпорядження й користування земельними ділянками, якими є всі без винятку фізичні та юридичні особи в межах території громади.

На важливості комплексного територіально-просторового планування територій зосереджено дослідження Бавровської Н. М. [12], яка відмічає, що важливим інструментом забезпечення збалансованого й цілісного розвитку держави, територіальних громад та окремих адміністративно-територіальних одиниць, ефективного використання природних ресурсів, зокрема земельних, з урахуванням територіальних особливостей відбувається на підставі наявного землевпорядного та містобудівного законодавства із чітким підпорядкуванням планувальних інструментів на різних ієрархічних рівнях. Лазарєва О.В., Юзва В.В. [13] доводять, що методологія синергетичного підходу у землекористуванні має базуватися на тому, щоб довести інформацію про просторово-територіальні властивості земельних ділянок (розміри, конфігурація, віддаленість між собою, пунктами здачі і переробки продукції, рельєф місцевості, ґрунтовий покрив, природний рослинний покрив та ін.); еколого-економічну придатність ґрунту для вирощування сільськогосподарських культур; показники економічної ефективності використання земель за останні роки або ж у довоєнний період; розміщення земельних ділянок у контексті природно-сільськогосподарських районів; термін оренди землі та розмір орендної плати; можливість відтермінування платежів, що необхідно здійснити товаровиробникам у процесі виробничої діяльності тощо.

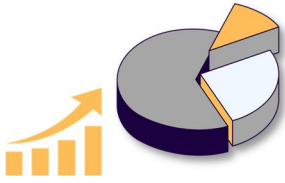
Один із можливих підходів до управління земельними ресурсами під час війни і післявоєнному відновленні в Україні, як зазначають Бутенко Є.В.,

Петриченко С.В. [14] є застосування новітніх технологій та методів, які допоможуть швидко та якісно визначити наявні ресурси, оцінити їх стан, якісні та кількісні характеристики. Це стосується залучення сучасних приладів, дронів, супутникових знімків та дистанційного зондування Землі (ДЗЗ). Такої ж думки дотримується Россоха В.В. [15], який визначає, що публічне управління землями за допомогою геоінформаційних технологій дає ОТГ можливість планувати територію, безпечно жити і вести відкритий діалог з бізнесом і громадськістю про раціональні способи використання ресурсів, ефективну й легальну оренду земель, запровадження бізнес-проектів у громадах. Проте державні органи працюють передусім на «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2020 року) 94 відомчі інтереси створення фондів і архівів з розбіжністю даних, зокрема кадастру і реєстру прав, що ведуться відокремлено й мають відхилення.

Баруліна І. Ю. [16] доводить, що повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну завдало значної шкоди сільськогосподарським угіддям та проблеми стрімко зростаючого попиту на продовольство та обмежені можливості сільського господарства зможе вирішити сіті-фермерство.

Результати дослідження сприятимуть повнішому розумінню можливостей розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні за рахунок означених напрямів управління землекористуванням, зважаючи на наслідки повномасштабного вторгнення російської федерації та у повоєнний період відновлення аграрного сектора України. Такий підхід є основою для впровадження ефективної земельної політики, оптимізації використання ресурсів, залучення інвестицій у аграрний сектор і застосування інноваційних методів у землеробстві. У підсумку, такі заходи сприятимуть стійкому розвитку сільського господарства України, відновленню економіки та підвищенню рівня продовольчої безпеки.

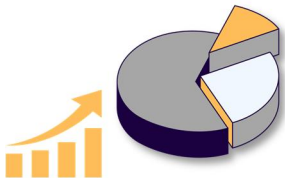

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розроблені ключові положення щодо управління земельними ресурсами та землекористуванням в умовах війни та повоєнного відновлення в Україні які включають принципи модернізації управлінських підходів, запровадження функціонального зонування територій, регулювання земельних відносин, адміністрування землекористування та землевпорядне проектування, підвищення стійкості землекористування до зовнішніх чинників за змістом визначають концепцію щодо загальних та галузевих принципів дотримання сталого землекористування, означено засади модернізації сучасного управління земельними ресурсами та землекористуванням. Втім, існують аспекти глибшого аналізу та подальших наукових досліджень щодо обґрунтування напрямів стратегічного управління земельними ресурсами в умовах війни та повоєнного відновлення аграрного сектора України, які дозволять досягти оптимального балансу між соціальними, екологічними та економічними аспектами землекористування, покращити якість сільськогосподарських земель, запобігти їх деградації та у майбутньому сприятимуть забезпеченню потреб населення у високоякісній сільськогосподарській продукції.

Метою проведеного дослідження є обґрунтування напрямів стратегічного управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки України в умовах війни та повоєнного відновлення задля розвитку і забезпечення стійкості економічного зростання держави.

Досягнення мети даного дослідження потребує вирішення наступних завдань:

- здійснити оцінку завданої шкоди земельним ресурсам за час ведення бойових дій на території України;
- узагальнити особливості стратегічного управління земельними ресурсами в умовах війни;
- обґрунтувати напрями стратегічного управління земельними ресурсами у повоєнний період відновлення аграрного сектора економіки України.

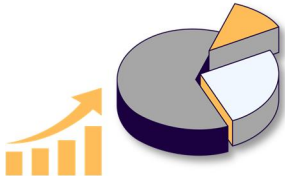
Методологія дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано наступні методи:

- узагальнення (для виявлення економічної сутності стратегічного управління земельними ресурсами у період війни та повоєнний період відбудови аграрного сектора економіки);
- систематизації (для аналізу структури економічних факторів, що впливають на управління земельних відносин та високотехнологічного землекористування),
- логічний та графічний (для наочного представлення наукового матеріалу щодо вдосконалення управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки України).

Дані підходи стали основою викладу матеріалів дослідження.

Виклад основного матеріалу. В умовах війни та повоєнного відновлення стратегічне управління земельними ресурсами України є однією з актуальних науково-прикладних проблем на різних рівнях менеджменту. Наразі, процес управління земельними ресурсами відбувається на тлі практично неконтрольованого розвитку ринкових відносин у земельній сфері та суперечностей чинного законодавства, що створює ризики для національної безпеки країни в управлінні земельними ресурсами, включаючи загрози втрати земель з політичних, екологічних та інших причин. Стратегічне управління земельними ресурсами є комплексом дій, процедур і політик, спрямованих на ефективне використання, збереження і охорону земель, що є основним ресурсом для розвитку сільського господарства, підприємств переробної промисловості, інфраструктури та екологічного балансу аграрного сектора країни.

З початку війни до Єдиного реєстру збитків внесено тисячі фактів нищівних подій країни агресора на території України. Зокрема, аграрний сектор зазнав значних втрат, включаючи руйнування активів, виробничо-збутових і логістичних ланцюгів, об'єктів інфраструктури, земельних і аграрних ресурсів, а також втрати людського капіталу. Станом на початок 2024 р. прямі збитки

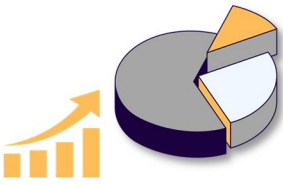
агропромислового комплексу України оцінюються в \$10,3 млрд. До оцінки включено втрати сільськогосподарської техніки; знищення елеваторів і зерносховищ; пошкодження або руйнування меліоративних систем; втрати у тваринництві через загибель і вимушений забій тварин; пошкодження багаторічних насаджень, що спричинило втрати виробників; втрати у сфері бджільництва; збитки через пошкодження чи викрадення факторів виробництва та готової продукції [1].

Земельні ресурси України внаслідок збройної агресії росії зазнали шкоди на 448,9 млрд гривень. Загальна екологічна шкода, з урахуванням масштабності воєнних дій, оцінюється у \$35,3 млрд. З 2022 році в Україні викиди вуглецю зросли на 23% порівняно з 2021 р., а внаслідок військової агресії рф в атмосферу потрапило приблизно 33 мільйони тонн CO₂ [18].

Через війну сотні гектарів земельного фонду України засмічені відходами, забруднені шкідливими речовинами, які вивільнюються у результаті детонування та зазнають пошкодження структури ґрунтового покриву. Ці чинники призводять до пошкодження сільськогосподарських угідь, неможливості проведення посівних робіт та, як наслідок, до відсутності врожаю на землях, які були порушені в результаті військової агресії. З 2024 року в Україні стартувала програма державних компенсацій аграріям за розмінування сільськогосподарських земель.

Знищення українських земель є екологічним злочином проти довкілля України та глобальною проблемою, яка створює ризики продовольчої кризи та загрожуює майбутньому забезпеченню продовольчої безпеки для людства.

Водночас, згідно з даними міжнародної організації ФАО (Food and Agriculture Organization), що діє під егідою ООН, до початку повномасштабного вторгнення росії близько 20% сільськогосподарських земель України зазнали значної деградації. Рівень розораності українських земель становив 53%, що є одним із найвищих показників у світі. Для порівняння: у Польщі цей показник

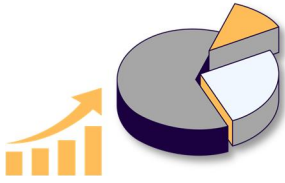
дорівнює 36,5%, у Німеччині — 34,1%, у США — 17,5%, а в Китаї — лише 12% [18].

Таким чином, проблема відновлення земель сільськогосподарського призначення в умовах війни та повоєнного аграрного сектора економіки відновлення вимагає впровадженню технічних, агротехнологічних та біологічних заходів, спрямованих на відтворення, збереження та підвищення родючості ґрунтів не тільки на постраждалих земельних масивах, а й на загальній площі сільськогосподарських угідь.

За 2024 р. загальна площа земельних ресурсів України за виключенням окупованих територій, зон ведення активних бойових дій, зон вздовж україно-російського кордону та інших територій, де неможливе ведення господарської діяльності, збільшилась на 13,58 % порівняно із 2022 р. до 46787,98 тис. га. Зокрема, площа сільськогосподарських угідь збільшилась на 13,19 % (у т.ч. за рахунок збільшення ріллі та перелогів на 12,31 %), а площа лісів і лісовкритих земель – на 16,73 % [19].

Українські аграрії у 2024 р. загалом зібрали майже 40,2 млн. т зернових, 17 млн. т олійних та майже 5 млн. т цукрового буряку. Зокрема намолочено, пшениці – 22,3 млн. т з 4,9 млн га; ячменю 5,5 млн. т з 1,4 млн га; кукурудзи – 10,6 млн. т з 1,9 млн. га; соняшнику – 8,8 млн т насіння з 4,3 млн га тощо. За валовим збором зернових лідируючі позиції зайняли сільгосподарські товаровиробники Одещини, які зібрали 4,2 млн. т, Полтавщини – 3,5 млн. т та Кропивницького – 2,7 млн. т. По урожайності зернових попереду аграрії Хмельниччини з показником 65,5 ц/га, Буковини – 63 ц/га, Черкащини – 60,5 ц/га та Івано-Франківщини – 60,2 ц/га [20].

Ефективність використання земельних ресурсів досягається за раціонального їх використання, зниження витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, підвищення врожайності сільськогосподарських культур та зростання рентабельності виробництва. За досвідом розвинених країн світу, управління земельними ресурсами в яких

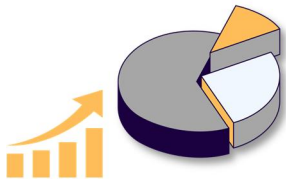

ґрунтується на впровадженні ощадливих технологій, що сприяє підвищенню родючості ґрунтів і забезпеченню стабільних врожаїв при мінімальних витратах. Такий підхід не лише підвищує конкурентоспроможність аграрних підприємств, але й сприяє вирішенню глобальних проблем, таких як забруднення навколишнього середовища та продовольчої кризи.

Наразі, для сільського господарства України типовою є ситуація, коли основна мета виробництва виникає у «гонитві за врожаєм». Рентабельність такого підходу залежить не лише від сучасних технологій, високої техніки та селекції, а й від дешевої робочої сили, поки ще родючих полів і невисокої орендної плати. Проте дана ситуація вже змінюється. Працювати задарма більше ніхто не хоче, податки ростуть, і довго тримати ринок землі силою не вдасться. Тому залишається лише один вихід, який у перспективі визначає раціональне використання земельних ресурсів та оптимізацію витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. У світі такий підхід, широко відомий як точне землеробство, за яким американські фермери почали працювати ще 30 років тому. Він базується на використанні різних електронних датчиків, впровадженні космічних технологій, повній модернізації техніки та обладнання, зміні норм внесення добрив тощо.

Точне землеробство – це комплексна високотехнологічна система управління сільським господарством, що використовує технології глобального позиціонування (GPS), географічні інформаційні системи (GIS), системи оцінки врожайності, технології змінних норм внесення (Variable Rate Technology) та технології дистанційного зондування землі (ДЗЗ) [9].

Основний принцип точного землеробства полягає в тому, що обстеження полів проводиться з метою встановлення потреби під кожен сільськогосподарську культуру у мінеральних та органічних добривах, засобах захисту, вологі, які необхідні для їх вирощування. Таку інформацію отримують для обробки полів в залежності від реальних потреб вирощуваних в даному місці культур. Потреби визначаються за допомогою сучасних інформаційних

технологій, включаючи космічну зйомку. Кошти обробки диференціюються в межах різних ділянок поля, даючи максимальний ефект за мінімального збитку навколишньому середовищу і зниженні загальної витрати застосовуваних речовин. Останнім часом в європейських країнах найбільш важливим рішенням, було знаходження оптимального рівня використання добрив і хімікатів в рослинництві, а також визначення доз їх внесення, що виключають негативний вплив на ґрунт, рослини і навколишнє середовище. Таким чином, високотехнологічне землеробство є інноваційним підходом у сільському господарстві, що дає змогу підвищити ефективність функціонування шляхом моніторингу довкілля та розрахунку ключових показників щодо стану земельних ділянок.

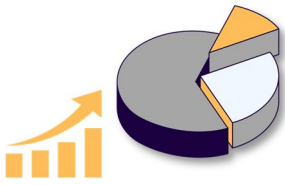
Технології, основні елементи, результати та переваги точного землеробства наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Синхронізація технологій, результатів та переваг точного землеробства

<i>Технології точного землеробства</i>	<i>Основні елементи точного землеробства</i>	<i>Переваги точного землеробства</i>
1. Глобальне позиціонування (GNSS). 2. Географічні інформаційні системи (GIS). 3. Технології оцінки врожайності (YMT). 4. Системи змінного нормування (VRT). 5. Дистанційне зондування землі (ДЗЗ). 6. Інтернет речей (IoT).	1. Агрохімічний аналіз ґрунту. 2. Картографування полів. 3. Оптимізація маршрутів руху техніки. 4. Диференційоване внесення. 5. Моніторинг погоди. 6. Застосування дронів.	1. Підвищення врожайності посівів. 2. Зменшення витрат агрохімікатів. 3. Збереження чистої води. 4. Поліпшення стану ґрунтів. 5. Максимальний контроль. 6. Високий ступінь автоматизації.
Основні результати, що досягаються за допомогою застосування технологій точного землеробства 1. Оптимізація використання витратних матеріалів (мінімізація витрат). 2. Підвищення врожайності та якості сільгосппродукції. 3. Мінімізація негативного впливу сільськогосподарського виробництва на навколишнє природне середовище. 4. Підвищення якості земель. 5. Інформаційна підтримка сільськогосподарського менеджменту в управлінні земельними ресурсами.		

Джерело: [9,15]

Розвиток інноваційних технологій, які відносяться до ресурсозберігаючих в сільському господарстві, дозволять галузі досягти нової якості виробництва. Це створить передумови для того, щоб аграрії могли конкурувати з іноземними виробниками за умов наявності відповідної державної підтримки.

Як засвідчує міжнародний досвід, цей підхід забезпечує значно вищий економічний ефект та, що спостерігається, сприяє відновленню родючості ґрунтованості та підвищенню екологічної чистоти сільськогосподарської продукції. У світі вже давно використовуються прогресивні технології, які підвищують продуктивність праці, ефективність використання ресурсів та забезпечують стабільність врожаїв навіть у несприятливих умовах.

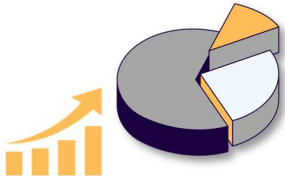
Напрями, що потребують змін у стратегічному управлінні земельними ресурсами які можуть бути впроваджені в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення аграрного сектора відображено на рис. 1.

Рис. 1. Стратегічні напрями управління земельними ресурсами в умовах війни та повоєнного відновлення аграрного сектора України

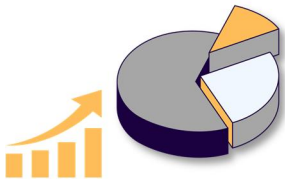
Джерело: [10,13,16].

Зважаючи на досвід розвинених країн, наразі необхідно на державному рівні запроваджувати науково обґрунтовані заходи стратегічного управління земельними ресурсами, систему норм і стандартів користування

сільськогосподарськими землями, рекреаційними зонами тощо, забезпечити неухильне дотримання цих норм і стандартів, забезпечити на всій території України комплексний землеустрій, акцентуючи увагу насамперед на сільських територіях, зокрема на землях, які використовуються у сільськогосподарському виробництві. Крім цього, одним із стратегічних завдань державної земельної політики в умовах війни та повоєнного відновлення в Україні має стати формування стійкого агроекологічного іміджу України як країни, яка на родючих ґрунтах виробляє якісну сільськогосподарську продукцію за допомогою природозберігаючих технологій.

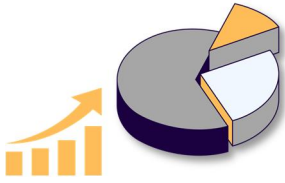
Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, стратегічне управління земельними ресурсами в умовах війни та повоєнного відновлення аграрного сектора України шляхом запровадження сучасних технологій є ключовим для забезпечення сталого та конкурентоспроможного розвитку економіки держави. Використання інноваційних ресурсозберігаючих технологій і техніки, підвищення ефективності використання ресурсів і поліпшення якості ґрунтів сприятимуть збереженню земельного потенціалу країни та гарантуванню її продовольчої безпеки. Наразі, фундаментальним підґрунтям підвищення ефективності управлінської діяльності керівників та фахівців у сільськогосподарському виробництві є впровадження інноваційних підходів до високотехнологічного або точного землеробства, яке стає дедалі популярнішим у провідних аграрних країнах світу. Точне землеробство передбачає управління урожайністю з урахуванням локальних змін у навколишньому середовищі на окремих ділянках поля. За економічних та екологічних підходів, означає раціональне використання земельних ресурсів на рівні кожного квадратного метра ріллі, де вирощуються культури. Основною метою таких підходів є максимізація прибутку через оптимізацію виробничих процесів у сільському господарстві, забезпечуючи економію та збереження як земельних, так і інших ресурсів, що, у свою чергу,

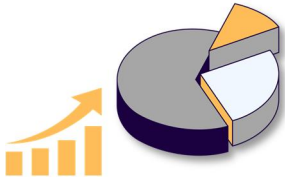
сприяє виробництву якісної продукції та захисту довкілля, що визначає перспективи проведення подальших досліджень

Список використаних джерел

1. Динаміка земельного фонду: як змінилися земельні ресурси України після 24 лютого 2022 року О. Николук, П. Пивовар, Р. Назаркіна, Г. Стольнікович, М. Богонос. KSE. Центр досліджень продовольства та землекористування.
2. https://kse.ua/wpcontent/uploads/2024/03/Agroviglyad_2_ukr.pdf.
3. Екозагроза. Завдані збитки. Земельні ресурси. Міндовкілля. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/damage/shove>.
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
5. Чи можна вилікувати ґрунт від війни – найпоширеніші запитання. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1423-chi-mojna-vilikuvati-grunt-vid-viyni--vidpovid-na-naypooshirenishi-zapitannya>.
6. Відшкодування для України: моделі, перспективи, виклики. Аналітична доповідь / І. М. Городиський, М. В. Бем, С. Р. Косаревич, С. О. Верланов, Н. В. Василечко, А. А. Слюсар. Львів : Центр Дністрянського, 2023. 103 с.
7. Мась А. Ю. Пріорітети ведення землекористування у поствоєнний період. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (07 березня 2024 року). – Херсон: ХДАЕУ, 2024. - с. 160-163.
8. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua>.
9. Гунько Л. А. Формування сталого (збалансованого) землекористування — базова основа розвитку економіки землевпорядкування в Україні. Агросвіт. 2022. № 9-10. С. 51–61. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9-10.5.

10. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики: монографія. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2021. 227 с.
11. Малоокий В.А. Формування сучасної системи управління земельними ресурсами територіальних громад в Україні: особливості та тенденції / В. А. Малоокий // [Теорія та практика державного управління](#). - 2020. - Вип. 3. - С. 162-170. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2020_3_21.
12. Кухтін Ю.В. Земельні ресурси об'єднаних територіальних громад Харківської області: ефективність використання та управління в контексті децентралізації влади. Випуск 52 / 2023 Економіка та суспільство, с. 9-12.
13. Бавровська Н. М. До питання просторового планування в контексті сталого розвитку та ефективного післявоєнного відновлення. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (07 березня 2024 року). – Херсон: ХДАЕУ, 2024. С. 61-64.
14. Лазарєва О.В., Юзва В.В. Обґрунтування застосування підходу синергії у землекористуванні у поствоєнний період Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (07 березня 2024 року). – Херсон: ХДАЕУ, 2024. - с. 26-29.
15. Бутенко Є.В., Петриченко С.В. Інноваційне управління природними ресурсами під час війни // Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації. Науковий збірник ч. 1. Київ, 2023. С. 53 - 55.
16. Россоха В. В. Управління земельними ресурсами як чинник формування об'єднаних територіальних громад С. 91-95 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3fb67fd9-6ec9-4f2f864b-ac2d594db6a1/conten>.
17. Баруліна І. Ю. Раціональне використання земельних ресурсів територіальних громад в умовах повоєнного періоду: інноваційні підходи для

забезпечення продовольчої безпеки міст. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (07 березня 2024 року). – Херсон: ХДАЕУ, 2024. - с. 9-12.

18. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року [https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf].

19. Завдані війною збитки агросектору України складають \$8,7 млрд. <https://agroportal.ua/news/finansy/zavdani-viynoyu-zbitki-agrosektoru-ukrajini-skladayut-8-7-mlrd>

20. Земельні ресурси України внаслідок збройної агресії росії зазнали шкоди на 448,9 млрд гривень. УКРІНФОРМ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3628075-zemelni-resursi-ukraini-cerez-vijnu-zaznali-skodi-majze-na-449-milardiv.html>

21. Урожай-2024: скільки і яких саме культур вже зібрали аграрії в Україні. ГЛАВКОМ. <https://glavcom.ua/country/society/urozhaj-2024-skilki-i-jakikh-same-kultur-vzhe-zibrali-ahrariji-v-ukrajini-1026449.html>